مەترسییەکانی دەوڵەتی خاوەن نەوت – بەشی چوارەم و کۆتایی … تێری لێین کارڵ

وردبوونەوە لە پارادۆکسی زۆری (*)

تێری لێین کارڵ
لە عەرەبییەوە : نەژاد عزیز سورمێ

(بەشی چوارەم و کۆتایی)

ئاماژەیەك لە وەرگێڕەوە

(تێری لێین کارڵ Terry Lynn Karl پرۆفیسۆری ئەمەریکایی بواری زانستە سیاسیەکان ، 21ی نۆڤەمبەری 1947 لەدایك بووە . ئەم لێکۆڵینەوەیەی کاتی خۆی ساڵی 2007 لە لایەن – پەیمانگەی لێکۆڵینەوەی ستراتیژی عێراق –کەخوالێخۆشبوو نووسەری ناسراو فالح عەبدولجەببار سەرپەرشتی دەکرد کراوە بە عەرەبی و وەکات لە بەغدا و هەولێر و بێروت بڵاوکراوەتەوە .
نووسەر لەم لێکۆڵینەوەیدا بە ڕاشکاوی باسی گرفتە پەنهان و ئاشکراکانی نەوت ومەترسییەکانی لە وڵاتانی خاوەن نەوت دەکا کە چۆن ئەگەر پسپۆری دڵسۆز و لێزانی حیکمەتدار لە پشت ئیدارەدانییەوە نەبن لە باتی خێر دەبێتە بەڵا بەسەر خودی دەوڵەتەکەوە و نەك هەر گەشەی دەوەستێنێ یا دوای دەخا ، بەڵکو دەیخاتە ژێر باری قەرزی قورسیشەوە ، لەم بوارەشدا نموونە و داتای حاشاهەڵنەگر و هەندێ جار بەڵگەنەویست دێنێتەوە بەتایبەتی لە دەوڵەتە دواکەوتووەکاندا .
بەهۆی گرینگی لێکۆڵینەوەکە و بۆ بەرچاوڕوونی لایەنە پەیوەندیدارەکان بە پێویستم زانی بیکەم بە کوردی ، دەنا ڕەنگە بابەتی لەم چەشنە کاری ئابووریزانان بێ تا خوێنەر و بەدواداچوویەکی ئەدەب و هونەر .)
وەرگێڕ

وانەکانی ئەزموونی ئێرێك
تەڵەی بنیاتی گەشە کە بە نەوت بەڕێوە دەچێ

بۆی سەرکردەی دەوڵەتانی ئۆپێك چییان کردووە – یا نەکردووە – بۆ گەیشتن بەو
واتا زەلیلەی گەشە ؟ ئەگەر هەموو حکوومەتەکانی دەوڵەتانی ئۆپێك لە وشك بوونی
سەرچاوەکانی نەوت بترسن ، ئەوا باسکییان لێ هەڵماڵیوە کە ((تۆوی نەوت بچێنن))
ئەمەش دەربڕینێکی بە تەوسەوەیە ، مەبەست لێی بەکارهێنانی پارەی نەوتە بۆ بنیاتنانی
بنکەیەکی بەردەوامی پێدانی ئابووری پاش نەوت لە ڕێی پێشخستنی پیشەسازی قورس و
نوێ کردنەوەی ژێرخان ، یان لە کوێ پێویست بوو وەبەرهێنان لە بواری بەرگریدا .
هەندێ وڵات وەك فەنزوێلا تێگەیشتن کە هەڵڕژانی پارەی نەوت بەسەر دەوڵەتەکانیاندا
گرفتی بەڕاستی لێ پەیدا بوو بۆیە دەستی دایە دروست کردنی سندوقی وەبەرهێنان لە
دەرەوەی وڵات بۆ لەخۆگرتنی دۆلارەکانی نەوت کە کاریگەری پاشڤەبۆی پێچەوانەی
لێ ناکەوێتەوە .
بەڵام ئەم کێشە کە بە نییەتی پاکەوە کرا هیچی لێ شین نەبوو
چونکە ((زەینی پاشەکەوت)) کە ماوەیەکی کورت بوو لە گۆڕێ بوو
زۆری نەبرد ڕۆیشت و تا بەخێرایی شێتایەتی خەرج کردن و ئارەزووی
لە سنووران بەدەر لە قازانجویستیدا جێگەی بگرێتەوە .
بە هۆی ئەو شێتایەتییەی نەوتیشەوە هەموو پشتیوانی سندووقەکانی دەرەوە بۆ ئابووری ناوخۆ
لە ڕێگەی خەرجیی حکوومەتەوە گەڕێنرانەوە ، بە پەرەسەندنی ((
ئاسوودەبوون)) بە دۆلاری نەوت وای لێ هات تەنانەت داهاتی خرۆشانی
نەوتیش بەشی تێر کردنی چڵێسی خەرج کردن نەکات .
کە ئابووریکارانی بێگانەش ئامۆژگاری دەسەڵاتدارانی نەوتیان بە
حیکمەتی واز لە نەوت هێنان لە قووڵاییاندا و هەوڵ دان بۆ
باروبووی گەشە ی کەم ئەوسا (کەم قازانج) دەکرد ، ئەو
دەسەڵاتدارانە دەچوون زیاتر و زۆرتر قەرزیان دەکرد ، زیاتر لە
تێکڕای قەرز کردنی ئەو وڵاتانەی پشت بە سەرچاوەی نەوت نابەستن (20).
ئەم بڕە کەمەی لە ڕێی خەرج کردنی دەسەڵاتدارانیشەوە بۆ پارە کە
دەیزانین ، وانەیەکی بەسوود و شایانی لێ وردبوونەوەیە .(21)
ڕێچکە گرتنی دۆلارەکانی نەوتیش کە بە لای نموونەی دابەش کردنی

سیاسی قازانجدا دەشکێتەوە هەرگیز سەیر نییە کە لە نێوان 65 – 75
% لە کۆی گشتی بەرهەمی ناوخۆ
دوای ساڵی 1974 بۆ بەکاربردنی گشتی و تایبەتی بڕوا – کە پێش
هەموو شتێك بۆ ڕازی کردنی ئەو کۆمەڵە سەرەکیانەیە پشتگیری
دەسەڵاتدارانی نەوت دەکەن .
ئەمەش زۆربەی جار شێوەی پاڵپشتی و یارمەتیدانی بۆ ئەو کۆمەڵ و
لایەنە دیاریکراوانە و
خزم و برادەر و پەیڕەوکارانی سیاسی حکوومەت لە ڕێگای بەخشینی
گرێبەست بە پێی بنچینە و پێوانەیەکەوە کە پەیوەندی بە بازاڕەوە
نییە وەرگرتووە (22) .
بەڵام ئەوەی لە کۆی گشتی بەرهەمی ناوخۆ دەمێنێتەوە ، واتە 20-
35% – ئەوا بۆ بنیاتنانی
سوپایەکی پێشکەوتوو وەبەردەهێنرا یا بەکاردەهات .
ئابووریزان و شارەزایان ئەوانەی کار لە دامەزراوەکانی قەرزیی
جیهاندا دەکەن ، ئەوانەی کەم جار بایەخ بە شێوەی تەرخان کردنی
بەرهەمی نەوتەوە دەدەن ، ئەگەر ئاماژە گەورەکانی ئابووری هاوسەنگ
دەربکەوێ گشتیان بە خراپ کار لە ئابووری کردن لە دەوڵەتانی
دەوڵەمەند بە نەوت دەبەستنەوە بە خراپی بەڕێوەبردنی بەرهەم لە
لایەن حکوومەتەکانەوە
یان زیادەڕۆیی لە فراوان کردنی ڕۆڵی دەوڵەت .
لەوەش گرینگتر ئەوان پەیوەندییەکیان لە نێوان بەجێهێنانی ئابووری
و گۆڕانکاری دراماتیکی
سیاسی نەدەدی کە لە وڵاتانێکی وەك ئێران و فەنزوێللا و
ئەندەنووسیا و جەزاییر
یان نایجیریادا ڕوویدا (23) .
بەڵام ئەو پسپۆڕانە نازانن نەبوونی توانایی ئابووری بۆ ئەوەی کە
بڕیاری لێ دراوە وەختێ لە ڕووی سیاسییەوە سەیر دەکرێ هەڵەیەك لە
حسابان پێك ناهێنێ ، ئەمیشیان لە بریتی ئەو بەشێکی جەوهەرییە لە
حساباتی دەسەڵاتداران بۆ پاراستنی پشتیوانی لە ڕێگای دابەش کردنی
دۆلارەکانی نەوت بەسەر دۆست و هاوپەیمانان‌دا .
دیسان ئەو پسپۆڕانە لەوەش ناگەن چاکسازی ئابووری بەبێ
گۆڕانکارییەکی لەناکاوی
سیستەمی حوکم جێبەجێ نابێ ، بەڵکو ئەو گۆڕانکارییەش دەستەبەرێکی
بەس نییە بۆ
گرتنەبەری ئەو سیاسەتانەی کۆمەڵناسان ڕایدەسپێرن یان چاوەڕوان
بین بەرپرسە
((عەقڵانییەکان)) بیگرنەبەر .

لەباتی ئەمەش گشتی ، دەبینین عەقڵانییەتی دۆلاری نەوت ڕوون و ئاشکرا عەقڵێکی قازانج ویستە ، هیچیش بە هانای نەهێشتنی ئەو ڕەفتارە لە پێکەوەنانی شوێنکەوتە و لایەنگیردا نایێ (24) .

بەم جۆرە و دوور لە خراپ بەڕێوەبردنی ئابووری و خراپی لە پرۆسەی بڕیارداندا ، دەبینین هێزی ژێراوژێر هەیە ، قووڵتر ، خراپی جێبەجێ کردنی هەناردەکارانی نەوت لێك دەداتەوە ، کە بە ڕاستی جێی سەرسوڕمانە .

کێشەکانی دەوڵەتانی خاوەن نەوت بەشێکی لە ((نەخۆشی هۆڵەندی)) ـەوە سەرچاوە دەگرێ ، کە لە ماوەی خرۆشانی گازدا لە شەستەکان تێبینی کرا ، ئەو نەخۆشییەش دەری دەخا دەستکەوتە زۆر و زەبەندەکان کە لە هەناردەکردنی شمەکە سەرەتاییەکانەوە دێ چۆن بەهای بەڕاستی دراو بەرز دەکاتەوە ، ئەوەش ڕێ توانای کێبەرکێی شمەکە هەناردەکراوەکانی دیکە دەشکێنێ .

لەم ڕێڕەوەدا کەرتی کشتوکاڵ و کەرتی پیشەسازی دووچاری زیان دەبن .

دیارە بەردەوام بوونی نەخۆشی هۆڵەندیش هانی گەشەیەکی بەهێز دەدا ، بەڵام زۆربەی جار شێواو لە لایەنی خزمەتگوزاری و گواستنەوە و چالاکی تری بۆ بازاڕی بازرگانی non-tradables لەهەمان کاتدا پیشەسازی و کشتوکاڵیش بێ ئومێد دەکا – ئەوەش چالاکییەکە زۆربەی زۆری داڕێژەرانی سیاسی ناتوانن بەرەنگاری ببنەوە یان بیوەستێنن (25) .

بەڵام نەخۆشی هۆڵەندی کە بە کێسپی تر دەبەسترێتەوە زیانی دەگاتە ئەوپەڕی ، ڕێگە لە چالاکی بەرهەمهێنانی دوورئەنجام دەگرێ کە لەسەر وەبەرهێنانی سەرچاوەی چك کردوودا وەستاوە(26) .

لێ ئەوە بە تەنیا ڕوویەکە لە ڕووەکانی ((نەفرەتی سەرچاوەکان)) (27) .

لەمەدا لێتۆژەکان هەر لە ئادەم سمیسەوە لە مەترسی دەسکەوتی

کانزاکاندا هوشداریان داوە ، ئادەم سمیس وای وەسف کردووە کە :
((داهاتی ئەو پیاوانەیە پێیان خۆشە بەروبوومێکیان دەست کەوێ نەیان چاندووە)) (28)
لێتۆژەکان وای دەبینن ئەو دەستکەوتانە زۆربەی جار وا دەکەن لەباتی بەرهەمهێنان خواردەمەنی لە دەرەوە بهێنن و هانی بەرخۆری دەدەن ، بە گشتی لایەنگیری چالاکی
بێ بەرهەمن .
ئەو هەڵاوسانەی لەمەشدا دەکەوێتەوە پلاندانان قورس دەکا و لاسەنگی لە گەشەدا ئاڵۆز
دەکا ، ئەمەش دواجار دەمانگەیەنێتە زیاتربوونی لەمپەر لە ڕاستکردنەوەی سیاسەتی پیشەسازی بە هۆی سستی بنیاتیی بە ئابوورییەوە بەستراوەوە .
چەندی وڵاتانی بێ نەوتن ڕەنگە بە تواناتر بن لە گۆڕینی سیاسەتی پیشەسازیان و بە ئاسانتریش پاڵپشت بەو بناغەیەوە بۆ زیاد کردنی توانای کێبەرکێ و زۆر کردنی داهاتەکانیان لە دراوی
سەخت و خێرا کردنی گەشەی ئابوورییەوە (29) .
کەچی لە بەرامبەردا دەوڵەتانی خاوەن نەوت پشت بە ڕاڕەوێك بۆ گەشە دەبەستن
ناتوانن بەردەوامی پێ بدەن ، چونکە سووتەمەنی بزوێنەری ئەو ڕێڕەوە سەرچاوەیەکی
چك کردووە – بەڵکو قازانجی لەو سەرچاوەیەشەوە دێ هەربەخۆی کۆسپی بەردەم جێبەجێ کردنی گۆڕانکاریە‌ .

شکاندنی تەڵەی بونیات : ئاسۆی ئاینده

واتای خەمهێن بۆ دەوڵەتانی ئۆپێك ئەگەر بۆ بڕیارە سیاسییەکان بگەڕێتەوە
یا بۆ کێشەی بنیاتی قووڵتر ، ئەوا پێکهاتنێکی سەرسوڕهێن لەبارەی ڕاچێتەی پێویست
بۆ تێپەڕاندنی ئەو واتایە هەیە (30) .
نیشانە بە بیروڕای ئابووریزانانیش ، شارەزایانی نەوت لەسەریانە کە نرخ بەرز دەبێتەوە دەسکەوتی نەوتەکانیان لە ڕێگەی سپاردنی بە سندووقی دڵنیایی trust fund □ دەرەوە
((خاوێن بکەنەوە)) ، بۆ ئەوەی لە پیشەسازی سەرپێی خێرادا خۆیان بە دوور بگرن و
پاڵپشتی پێویستیش بۆ کەم کردنەوەی شۆکی دابەزینی نرخ فەراهەم بکەن ، هەروەها لەسەریانە ئامرازی بازاڕ بەکار بهێنن وەك ئازاد

کردنی بازرگانی(لیبڕالایەتی) و ئازاد کردنی سیستەمی خەرج کردنی دراو و بەتایبەتی کردن و لادانی پێشمەرج کە نرخ و کرێ و تێکڕای سوود ڕادەگرێ ، ئەمەش بۆ سنوور دانان بۆ ڕۆڵی دەوڵەت لە ئابووریدا و هەروەها بۆ

مسۆگەر کردنی سەقامگیری ئابووری گەورە macro و زامن کردنی توانای دراوی ناوخۆ

بۆ گۆڕینەوە ، دیسان لەسەریانە ژینگەیەکی سەقامگیر فەراهەم بکەن بۆ زامن کردنی مافی

موڵکداری و ویستی بەرگرتن لە نەخۆشی هۆڵەندی ، لەسەریانە بەرهەمی کشتوکاڵ و پیشەسازی بەرز بکەنەوە هەروەها لەسەریانە چاکسازی لە کەرتی داراییدا بکەن بۆ

زیاد کردنی سەربەخۆیی بانکی ناوەندی و بەهێز کردنی سیستەمی بانکی بە گشتی

هاوتەریب لەگەڵ چەسپاندنی سیستەمی دادوەری بۆ پاراستنی مافی موڵکداری و پشتگیری

بەرەنگار بوونەوەی گەندەڵی ، پاش ئەوەش لەسەریانە خەرجیی حکوومەت تا سنووری

گونجاو کەم بکەنەوە و بەرەنگار بوونەوەی لادانی ئارەزوو بۆ زیاد کردنی بەکاربردنی

ناوخۆ بۆ ڕازی کردنی دانیشتووانی تووڕە و خۆ بە دوور گرتن لە بەرنامەی کاری گشتی

کە ڕووکارێکی گەورەی میللی هەیە ، لە جیاتی وەبەرهێنانی درێژخایەن لە سیستەمی تەندورستی و سیستەمی فێرکردن کە بەشداری لە زیاد کردنی بەرهەمدا دەکەن .

بەڵام چەندی ئەو ڕەچەتانەیش لەڕ شێوە ڕووتەکەیدا گونجاو بن ، جێبەجێ کردنی لە دەوڵەتانی خاوەن نەوت کارێکی زۆر ئەستەمە .

هەندێ لە حکوومەتەکانی خاوەن نەوت هەوڵیان دا قەوارەی دەوڵەت وێك بێننەوە و ئەو

دەوڵەتانەی ئازادییان دایە بازرگانی و ئاڵوگۆڕی دراو سەرکەوتنێکی هەستپێکراویان بە ڕێوانەی

ئەو دەوڵەتانەی ئەوەیان نەکرد ، دەست خست ، بەڵام دەرکەوت چاکسازی دیکە زۆر ئەستەمتر بوو بە هۆی ئەوەی دووبارە ڕێکخستنەوەی ڕیشەیی بۆ ئابووری سیاسی وەستاوی Inflexible دەوڵ .

لەگەڵ ئەوەی ئابووریناسان ئێستا لەسەر کۆی گشتیی سیاسەتەکان ڕێکدەکەون کە

دەشێ گەشەی ئابووری لێ پەیدا ببێ و ئابووری هەمەجووری دوور لە پشت بەستنی

تاکلایەنە بە نەوت ، بەڵام سەرکردە سیاسی و هاوپەیمانەکانیان لە سەرکردەکانی کەرتی تایبەت هەوڵ نادەن ئەم ڕێچەتانە جێبەجی بکەن ، لانی کەم بەو داڕشتەیەی خراوەتە ڕوو

بە هۆی ئەوەی ئەو سیاسەتانەی بڕیار لە ڕێگاکانی سوود وەرگرتن لە سامانی نەوت دەدەن

لە بناغەدا بە پێی شێوەی لێکدانەوەی ئابوورییەوە کە ئەو ڕێچەتانەی تێدا خراوەتە ڕوو

دیاری ناکرێ ، ئەمەش ڕاستییەکە وەك دیارە کەمێکی کەم نەبێ لە ئابووریزانان تێی ناگەن ،

بۆیە کلیلی چاکسازیی سەرکەوتوو سیاسییە نەك ئابووری .

با ئەو ڕێچەتە گونجاوە وەربگرین بە پەیڕەو کردنی سیاسەتی ((پاك کردنەوە)) .

ئەم سیاسەتە لە نەرویج و ئالاسکا جێبەجێ کرا ، بەم ڕووکارەش سەرکەوتنی بەدەست هێنا

بەڵام بە دەستوور پاڵپشتی کرا بوو کە نەهێڵێ حکوومەتەکان پشتیوانی سندووقەکانی نەوت

بێ هیچ مەبەستێك بەکار بهێنن بەدەر لەو ئامانجانەی ئەو سندووقانەی بۆ داندراوە ، سەرەڕای گونجاندنی دەستوور ، قانوونی تایبەتیش هەیە داهاتەکان دەخاتە دەرەوەی دەسەڵاتی داڕێژەرانی سیاسەت ، ئەمەش بە ڕووی توانایان لە بەکارهێنانی ئەو سندووقانەدا دەوەستێ ، لێرەڕا سەرکەوتنی سیاسەتێکی ئاوا پێشەکی دەخوازێ سیستەمێکی دادوەری سەربەخۆ و کارا هەبێ لە توانایدا بێ بەرەنگاری دزی وگەندەڵی ببێتەوە و ڕووبەدەریی (شەفافییەت) لە بەکارهێنان و بەڕێوەبردنی بودجەی قبووڵ بێ ، هەروەها هەبوونی بانکێکی ناوەندی تا ڕادەیەك سەربەخۆ ، سەرەڕای نەبوونی پێویستییە خێرا و لەناکاوەکان – ئەم مەرجانەیش بە هیچ شێوەیەکی مانادار و لە هیچ وڵاتێك لە وڵاتانی ئێپێك فەراهەم نابن .

بەڵام ئەگەر بەستنەوەی دەزگای لەم چەشنە کە توانای بەستنەوەی حوکم بەدەستانی هەبێ

نەبێت ، داخۆ چی پاڵ بەو دەسەڵاتدارانەوە دەنێ خۆبەخش دەستیان ببەستنەوە و قبووڵیان بێ

داهاتی نەوت پاك بکرێتەوە ؟

یان با لەباتی پاك کردنەوە ، مەرجەکانی سندووقی نەختینەی نێودەوڵەتیی وەربگرین

کە لە ژمارەیەك لە وڵاتانی پەرەسێن هێزی بە سەقامگیریی گەورەی ئابووری دا .

پسپۆرانی نەوت وای دەبینن ئەو ڕەچەتانەی ڕوویان لە کەم کردنەوەی خەرجی و
سنوور دانان لە پاڵپشتی کردنی نرخی شمەك – واتە بەرەنگاربوونەوەی فریوخواردن
بە ئاراستە کردنی دۆلارەکانی نەوت بۆ بەکاربردنی تایبەتی و ڕازی کردنی کاتی –
ئەمەش لە لایەنی سیاسییەوە ، لە هەر کوێیك دانیشتووانەکەی فێری خۆروبێر بوون و
وایان لێ دێ ڕقیان لە هەموو دیاردەیەکی دەستگرتنەوە دەبێتەوە ، بۆیە دەسەڵاتدارانی دەوڵەتانی خاوەن نەوت مەیلیان بە لای بەرهەڵستی کردنی ئەم جۆرە چاکسازیانە دایە
تا بۆیان بلوێ بۆ ماوەیەکی درێژتر ، بە ویستی خۆپاراستن لە تۆمەتبارکردنیان لە لایەن دانیشتووانەوە کە بێگومان بە دوای هەر چاکسازییەکەوە دێ .

سەرباری ئەوەش مادەم ئایندە هەرێی خرۆشانی تری نەوتی هەڵگرتووە کەواتە داهاتی زۆرتر دەهێنێ ، چاکسازی بە دەستگرتنەوە لە چاوی دەسەڵاتدارانەوە پەسندتر دەردەکەوێ
باش نییە ، بەڵکو پێویستیش نییە بەوەی دەتوانن داهاتووی نەوت وەك مەرروونە
بەکار بهێنن کە دەتوانرێ قەرزی پێ بکرێ ، لەجیاتی ئەوەی سەرەڕۆیی لە لەدەستدانی
پشتیوانی سیاسی کە لە ئەنجامی جێبەجێ کردنی چاکسازی ئابووری نامیللیەوە دێ .
ئەو دەسەڵاتدارانە بە پێچەوانەی دەوڵەتانی هاوکووفیان کە نەوتیان نییە دەتوانن ماوەیەکی درێژتر بەرەنگاری چاکسازی ببنەوە .
بەرنامەی دەستگرتنەوە – بە تایبەتی ئەوەی زیادبوونی نرخی سووتەمەنی لەخۆ دەگرێ –
زۆر جار لەگەڵ جێبەجێ کردنیدا ئاژاوەگێڕی و توندوتیژی هەڵدایسێنێ .
بەداخەوە مێژوو خۆی بەڕاستی دووبارە دەکاتەوە ، تەنانەت ئەو کاتەیش کە ڕەچەتەکان بانگمان دەکەن بۆ گۆڕینی ئاراستەکان ڕوونن و زۆریشن ، ئەمەش زیاتر لەوانی دیکە بەسەر دەوڵەتانی نێردەکاری نەوتدا جێبەجێ دەبێ ، چونکە زۆری داهاتی نەوت حساباتی تەنانەت زۆربەی سیاسییە باش و بەحیکمەتەکانیش دەگۆڕێت ، ئەمەش توانای وانە لێ وەرگرتن
گرانتر دەکا ، نەك هەر لە نێوان وڵاتێك و ئەویدی بەڵکو لە ناوخۆی

وا تانيشدا (31).
بیه ئاس له پش ئەوانەی دن (نویەكان) ب بازای وزەی جيهانی بەو ەنگە درەوشاوە نييە
وەك ئازەربايجان و كازاخستان كە لە ئەزموونی واتانی ئپكەوە فر بن ، لە كاتكدا لە دخی
سەرگەرميی نەوتی دان .
ئەمە بە پلەيەكی گەورەتريش است ئەگەر داهاتی نەوت زروزەبەند ب و
سيستەمی سياسيش ناوەندگەرايیەكی بە زەبر ب و دەسەاتی سياسی ئاوتەی دەسەاتی ئابووری ب و پەيكەری كارگی لاواز ب و دەوەت بنكەيەكی باج لە جياتی داهاتی نەوتی تدا نەب لە سبەری ئەم بارودخەدا دەبينين ئەو كششەی دەدر ب خ لادان لە كەوتنە ناو ((سەيرايەتی زری)) بە في دەچ (32) .
بەام هەوە سەركەوتووەكان لە بەكارهنانی دلارەكانی نەوت بەكارهنانكی حەكيمانە
پش هەموو شتك لەسەر دژە فشاری سياسی و كمەايەتييەوە دەوەست كە توانای هەب ئەوە بوەستن كە لە بابەتكی تردا ((بە پترلكردن)) ناومان هنا ، واتە ئەو پرسەيەی
دەوەتی وا ل كردن تاكلايەنە پشت بە هەناردەكردنی نەوت ببەستن و سيستەمە سياسييەكانی دووچاری ئاوودە بوون بە دلاری نەوت كرد . (33)
ئەمەش بنياتنانی توانايەكی سياسی ئەو كمەانەی بەرژەوەنديان تدايە دەو ، كە نەك هەر
دوورن لە ، بەكو دژ بەو پەرەپدانەيشن بە نەوت دەكر ، سەنديكای ماسيگران بە نموونە
دژی بەكارهنانی نەوتە كە ەنگە سەرچاوەی ژيانيان پيس بكا .
هەروەها بنياتنانی توانای دەوەت لە بەرەنگار بوونەوەی بەرژەوەنديیە بەهزەكانی
گردراو بە نەوت .
ئەم جرە چاكسازيانەيش پويستە ئامانجی سنوور دانان ب ب مەيلی هاوچەق بوون و
داكوتان كە وەبەرهنانی نەوت ب سيستەمی سياسی دەەخسن ، ئەوە سەرەای سنوور دانان ب هاوپەيمانييەتی بەهزی نوان دەسەاتداران وكمپانياكانی نەوت كە سەرەتا كات داهاتی نەوت وردبينيیەكی ئەوتی توندی نەبووە پك هنراوە(34) .
بەرەنگاربوونەوەی خولقنەر - مەبەستيشمان لەوە بەهز كردنی فشاری توند كە بايی ئەوە بكا پانەری قازانجی پ ابگير - دەخواز لە

هەردوو ئاستی ناوخۆ و جیهانی ، لە ناوخۆ و دەرەوە یەك یەك لە
دەوڵەتانی ئاماژە پێکراو بەڕێوە بچێ و پێویستیشە لە پێش هەموو
شتێکدا چاکسازیخواز بێ ، پێشخستنی دامودەزگای ئیدارەی حکوومەتێك
کە بە سازەندەیی و لێهاتویی پێك هێنرابێ ، پارێزراو لە سیستەمی
خزمخزمێنە و پێشخستنی ئەو سیستەمی باجانەی
پشت بە نەوت نابەستن ، هەروەها دامودەزگەی دیموکراسی ڕووبەدەر کە
بایی ئەوەندە بەهێز بێ ڕێگیری لە هاوپەیمانیایەتی نێوان
بەرژەوەندییە ڕەگەزجیاوازەکانی نەوت و سەرکردە سیاسیەکان بکات .
بوونی هۆکارێك لەو هۆکارانە بۆ هۆکارەکانی تر – واتە بوونی
دامودەزگای دیموکراسی
بەڵام بەبێ توانای بەڕێوەبردنی دەوڵەت – هەرگیز بەس نییە ،
کۆکردنەوەی هەوڵی
هێزە ناوخۆیی و جیهانییەکان بۆ دامەزراندنی پەیکەری
کارگێڕایەتیەکی کارا و فەرمانڕەوایەتێکی
دیموکراسی تاکە ڕێگەی کۆتایی پێهێنانی پارادۆکسی زۆرییە (35) .
وەختی دابەزینی نرخی نەوت لەبارترین هەل دەڕەخسێنێ بۆ پێکەوەنانی
دامودەزگای
سیاسی و کارگێڕی وا توانای بەڕێوەبردنی نەوتی هەبێ ، بەڕاستیش
ئەم وەختانە
ڕەنگە تاکە هەل بن بۆ دەرهێنانی دەوڵەتانی نەوت لە بازنەی
گەشەسەندنێکی بەتاڵ بۆ
بازنەی گەشەیەکی پێشکەوتوو .
ئینجا چونکە ئەمە دەزگای ڕازەی مەدەنی دەوڵ ، واتە
کاربەڕێوەبەرییەك بە سازندەیی و لێهاتوویییەوە پێك هێنرابێ و جێی
سیستەمی دامەزراندنی خزم و پەیڕەوکاران بگرێتەوە ،
لە توانادایە پاڵپشتی سیاسی بۆ چاك کردنی دامودەزگای کارگێڕی لە
کاتی دابەزینی نرخدا لەسەر بنیات بنرێ ، بەڵام وەختێ نرخ بەرز
دەبێتەوە پاڵنەری گلدانەوەی باشترین کاری
دەوڵەت بۆ خزم و دۆستان بەهێزترە لەوەی ڕەت بکرێتەوە .
سەرباری ئەوەش دابەزینی نرخ هەوڵ بۆ (نامەرکەزی) سیستەمی سیاسی
لە ڕێی دانانی
کۆسپ و لەمپەر کە توانای ڕێگری دەسەڵاتدارە بەرزخوازەکانی هەبێ
ئاسان دەکا ،
بە تایبەتی لە بنیاتنانی دامودەزگەیەکی کارگێڕیی بەهێز و ملکەچی
لێپرسینەوە کە دەتوانێ ئەو ڕۆڵە ببینێ .
دواجار ، بەهێزکردنی بەرژەوەندییە کۆمەڵایەتیەکانی پەیوەست بە
کەرتەکانی دی جگە لە نەوت ئەوەی توانای هێواش کردنەوەی شێوەی

گەشەی بە پەلەپەل و زیادەڕۆ لە بەرزخوازایەتی کە هەمیشە لەگەڵ
خرۆشانی نرخی نەوتەوە دێ ، هیچ نەبێ ، لانی کەم
بۆ خۆپاراستن لە کاری بۆ بەهای قەوارە گەورە کە سەردەمی خرۆشانی
نەوتی لە سەدەی بیستەمدا پێ دەناسرێتەوە ، ئەمەش دیارە
بەرژەوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی بێجگە لە نەوت
لە وڵاتێك بۆ ئەویتر جیاواز دەبێ ، لە ئێراندا دەبینین ئەو
هێزانەی لە بازاڕدان (بازاڕی ئاسایی)
هەروەها لە بوارە ئایینیەکان .
بەڵام لە نەرویج ، لە نەرویج ژوورەکانی بازرگانی دەسەڵاتدار و
بزاڤە کۆمەڵایەتییەکانیش
پیشەی ماسیگری و ژینگە دەپارێزن ، کەچی لە ئوکوادۆر و نایجیریا
بەرەنگاربوونەوەی
بەرهەمهێنانی پشت بە هەناردەکردنی نەوت بەستوو لە لایەن
دانیشتووانی خۆجێی و
بزووتنەوە جیهانییەکانی مافەکانی مرۆڤەوەیە ، کە سوورن لەسەر
پارێزگاری کردن لە
جۆری ژیانی کەمەنەتەوەکان و بزاڤە جیهانییەکانی ژینگە کە زراویان
لە پیسبوونێکی بەرباد چووە بەهۆی نەوتەوە ، ئاکامی لەبەر ڕژیشتنی
پەڵەی چەورایی زەبەللاح بۆ ناو دەریا کە ڕەنگە ڕوو بدا وەك ئەوەی
لە پێشهاتی ترسناکی ئیکسۆن فالدیزدا بوو .
بەڵام ئەوەی لە نێوان ئەو هێزانەدا هاوبەشە باوەڕیانە بە گەشەی
خێرا کە بەهۆی نەوتەوە و
بە نرخێکی گران کە ئەو چالاکییە ئابووریانە و ئەوان بەهایانە و
شێوازی ئەو ژیانەی خۆشەویستە لایان وێران دەکا ، ئەو
بەرژەوەندیانەیش لە شێوەی سیاسیاندا چالاك دەکرێنەوەو بە
وروژاندنی مشتومڕ لەبارەی بەنموونە گەشەپێدانەوە ، پشکدار دەبن
لە خاو کردنەوەی پرۆسەی دروست کردنی بڕیار ، ئەوەشیان ڕەنگە
لانی کەم یارمەتی پاراستنی ڕەوڕەوەی
زیانبەخش بدا کە بڕیار وەرگرتنی کاتی گەشانەوەی نەوتی پێ
دەناسرێتەوە ، هەروەها یارمەتی
خۆپارێزیش دەدا لە هەندێ لایەنی کەموکوڕی پلاندانان و خۆپارێزی
نەبوونی هاوئاهەنگی پێویستی نێوان سیاسەتی هەمەچەشندا و خۆ
بەدوورگرتن لە پڕۆژەی زەبەللاح کە ئەنگیزەی
سەرشێتیی خرۆشانی نەوتی لەگەڵدا دێ .
ئەو پڕۆژە هەڵەشانە لە بنیاتنانی پیشەسازی فرۆکەوانی ئەندەنووسیا
، یاخود بنیاتنانی پایتەختێکی نوێ لە نایجیریا ، یا لێدانی
ڕووبارێکی دەستکرد لە لیبیا ، یان بەرهەمهێنانی ئۆتۆمبیلی

تایبەتی نوێ لە ئێران نموونەن کە هەمووشیان بە بەهەدەردانی
نابەجێی دەرامەت تەواو دەبن .
هاندانی ڕێکخراوە جیهانییەکان و حکوومەتەکانی وڵاتانی
هەناردەکاری نەوت بۆ سنووردانان
بۆ قەرز کردن بە بارمتەی نەوت لە کاتی بنیاتنانی دەزگای کارگێڕی
مەدەنی و لەنگەر پێگرتنی سیستەمی باج هەمان ڕوەتی بنیاتنانی
گەورەترین فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی لە سعوودیە یا
دروست کردنی گەوروترین مزگەوت لە میرنشینە یەکگرتووەکانی
عەرەبیدا نابێ ، هاندانی کۆمپانیاکانی نەوتیش بۆ پێویستی بەهێز
کردنی ڕێکخراوەکانی بەرگریکار لە مافی مرۆڤ و
لە حوکمی قانوون و لە ژینگە دیارە کارێکی ساویلکانەیە لەگەڵ
ئەوەی هەندێ بەرپرسیاری کۆمپانیاکانی نەوت لە هەوەڵەوە بەڕاستی
بیریان لەمە کردبێتەوە ، هەروەها فشاری ناوخۆ و دەرەوە لەسەر
هەندێ لە حکوومەتە ناوەندخوازە توندەکان کە ناوەندگەرایی کەم
بکەنەوە
هیچ ئاکامێکی دەمودەستی لێ بەرهەم نایێ ، بەڵام ئەلتەرناتیف
ڕوونە : دەکرێ هەناردەکارانی نەوت ڕێڕەوی ئیسپانیای سەدەی شازدەم
بگرن دوای گەشانەوەی بە هۆی زێڕ و زیوەوە
تا وەك ئەویش چەندان سەدە بۆ بن دواکەوتوویی هەرێمایەتی شۆڕ
ببنەوە .
لە بەرابەردا دەبێ بۆ ئەو قەیرانانەی لە ناوخۆی ئەو وڵاتانەدا
سەرهەڵدەدەن ببێتە هۆی
کەم بوونەوەی فریاگوزاریەکانی نەوت کە شۆکی ناوەناوەی لە بەرز
بوونەوەی نرخی لێ
پەیدا دەبێ ئینجا لە دواییدا دابەزین کە‌ شێوەیەکی هەڵگەڕاوە
وەردەگرێ و سەقامگیری جیهان
تێك دەدا ، نرخی لە خوارەوەی ئەمڕۆش (پاییزی 1999) هەلێکی شایان
پێك دێنێ بۆ داهێنانی
گەشەیەکی تەواو جیاواز .
بەڵام کە نرخ لە سەروبەندی بەرزبوونەوە دایە ، ئەو هەلە تەمەن
درێژ نابێ .
سەیرایەتییەکە ، لەوەدایە نرخی بەرز بە لای داخستنی پەنجەرەی
چاکسازیدا
دەشکێتەوە .
ئا ئەمەیە پارادۆکسی زۆری .

پەراوێز

(20) Karl (1997) p. 29.

(21) لە ڕواڵەتی ئاژاوەی کە لە خرۆشانەکانی نەوتەوە دێ دەوڵەتانی ئۆپێك خۆیان تۆماری ژمێریان لەبارەی وەبەرهێنانی زیادبوونە لەناکاوەکان ناخەنە بەردەست ، ئەو ژمارانەی لێرەشدا هاتوون تەنیا خەمڵاندنێکە گلیب و ئامۆزیگار هێناویانە :
Gelb (1988) and Jahangir Amuzegar, “OPEC as Omen”, Foreign affairs, 77, no 6 (November/December, 1998).

(22) دۆلارەکانی نەوتێ بۆ پشتگیری شمەکی بەکاربەری وەك سووتەمەنی ، نیشتەجێبوون ، خزمەتگوزاری گشتیی (تەندروستی ، فێرکردن) و سوودە گشتییەکان (ئاو ، کارەبا) دەدرێ .
بەڵام پشتگیری نرخ بۆ کەرتی تایبەتی زۆر گەورەترە لە زۆبەی وڵاتان بە تایبەتی لە لێبووردن لە باج و داشکاندنی نرخی کارەبا و گواستنەوە و گەیاندن و پێناسەی گومرگ و شتی دیکەی لەم بابەتە .
ئامۆزیگار دەڵێ پشتگیری کردنی نرخی شمەك لە دەوڵەتانی کەنداو ساڵانە لە نێوان 10 – 20 % لە کۆی دەسکەوتی نیشتمانی هەڵدەلووشێ ، بڕوانە : Amuzegar(1998)p

(23) جەهانگیر ئامۆزیگار کە ڕاوێژکارێکی ئابووری جیهانیی و وەزیری پێشووی دارایی سەردەمی شای ئێران ڕەتی دەکاتەوە پەیوەندییەکی لەو ڕەنگە لە نێوان کارسازی ئابووری و گۆڕانکاریە سیاسیەکاندا هەبێ ، ئەو دەنووسێ دەڵێ : ((ئەگەر هەندێ لە ڕووداوە ناخۆشەکانی لێ باوێینە دەرێ کە هیچ پەیوەندییان بە نەوتەوە نییە – شۆڕشی ئێران – دوو شەڕی وێرانکەری نێوان عیراق و دراوسێکانی ، کودەتای نایجیریا و قەتەر و فەنزوێللا – ئەوەی وڵاتانی ئۆپێك بینیان لە لاسەنگی تەرازووی پێدان و لە دەست دەرچوونی هەڵاوسان شتی تری لەم بابەتە لە ئەنجامی شاشی لە لێکدانەوە وخەمڵاندن و خراپی کارگێڕیە لەو وڵاتانە)) – هەر ئەو سەرچاوەیە ل 199

(24) وەك ئەوەی ڕۆژێ گێنزالێ باریێس یەکێك لە دامەزرێنەرانی دیموکراسییەت

له فه‌نزه‌وێللا ئاماژه‌ی پێداوه و وتوویه‌تی : ((خه‌ڵکی دزی ده‌که‌ن ، چونکه
که‌س نییه ڕێگه‌یان لێ بگرێ)) – دیدارێك له‌گه‌ڵ نووسه‌ر :
كاراكاس ، فه‌نزوێللا هاوینی 1979 .
See W. Max Corden, "Booming Sector and Dutch Disease (25) Economic: A Survey", Working Paper 079 (Canberra, Australia: Australian National University, 1982); and J. Peter Neary, ed., Natural Resources and the Macroeconomy (Cambridge, MA: MIT Press, 1986)
(26) See T. J. C. Robinson, Economic Theories of Exhaustible Resources (London: Routledge, 1989).
(27) See Richard Auty, Sustaining Development in Mineral Economics: The Resource Curse Thesis (London: Routledge, 1993); and Richard Auty, "Industrial Policy Reform in Six Large Newly Industrializing Countries: The Resource Curse Thesis, World Development", 22, no. 1 (1994) pp. 11-26.
(28) Adam Smith, An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations (New York): Modern Library, (1937) p. 399.
(29) Auty (1994), pp. 11-26; qnd Karl (1997).
30)) به نموونه سه‌یری هاوتایی نێوان ڕه‌چه‌ته‌كانی ئامۆزیگار و كریستۆفه‌ر ڕۆزنبێگ
بكه
Christoph Rosenberg and Tapio Saavalainen. "Dealing with Azerbaijan's Oil Boom", IMF Working Paper 35, no 3 (September .(1998) Amuzegar (1998
هه‌مان ئه‌و ڕاچێتانه له‌گه‌ڵ هه‌ندێ گۆڕانكاری له بانكی نێوده‌وڵه‌تیدا ده‌بینینه‌وه
به‌ڵام ئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به سه‌قامگیریی ئابووری گه‌وره‌وه (ماكرۆ) هه‌یه ئه‌وه چاره‌سه‌ریه‌كانی سندووقی نه‌ختینه‌ی نێوده‌وڵه‌تی لێكیان ده‌كاته‌وه .
(31) گه‌یشته ئه‌وه‌ی ده‌سه‌ڵاتداریه‌تی مه‌كسیك پارێزێكی زۆر وه‌ربگرێ دوای ئه‌وه‌ی ئه‌نجامی كاره‌ساتباری بینی كه له سیاسه‌ته‌كانی خه‌رجی فه‌نزه‌وێللای هاوسێی
كه‌وتبووه‌وه .
به‌رپرسان به نووسه‌ری ئه‌م چه‌ند دێره‌یان گوت ئه‌وان سوورن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی
((له سیناریۆی فه‌نزوێللا دوور بكه‌ونه‌وه)) كه‌چی له دوایدا

هاتنەوە سەر هەمان ڕێگا
ئەوان هەر خەرجیان دەکرد ، مادەم داهات هەڵدەڕژا ، Karl (1979)
32)) بۆ گفتوگۆی ئاسۆی سەرچاوەی تازە لە گۆلی دەریای ڕەش ، تەماشای
کتێبەکەمان : پارادۆکسی زۆری بکە . The Paradox of the Plenty
(33) Karl (1979) pp. 44-70
34)) گرینگە ئاماژە بەوە بدەین کە ئەو هاوپەیمانیەتە دواجار فشاری مەترسیدار پەیدا دەکا ، بەتایبەتی دوای ئەوەی گەشەی لە نەوت سەرچاوەگرتوو دەبێتە هۆی دروست بوونی چینێکی ناوەندی گەشەکردوو ، بەڵام ئەوە چەندان دەیەی دەوێ و باشترین وەسف کردنیش بۆ گۆڕانی هاوپەیمانیەتەکانی نێوان کۆمپانیا و دەسەڵاتداران
ئەوەیە فرانکلین توگوێڵ F. Tugwell نووسیویەتی وەختێ ڕێککەوتنی نێوان سەرکردە سیاسیەکان و کۆمپانیاکانی نەوتی فرەڕەگەز وا باس دەکا کە بە تێپەڕینی کات گەشە دەکا و کەرتی کۆمەڵایەتی نوێ پەرەدەسێنن بەرەو زەمینە خۆشکردنێك کە دان و ستانی سەخت بۆ دیاریکردنی ڕێگەکانی دابەشکردنی قازانجی نەوتی لە دەوردا دەخوولێتەوە ، بڕوانە :
Franklin Tugwell, the Politics of Oil in Venezuela (Stanford, CA: Stanford University Press, 1975).
35)) ئا ئەمەیە ئەو وانەیەی لە بەڕێوەبردنی نەرویج لە خرۆشانی نەوتیدا
Karl (1979) pp . 213-221 . وەرگیراوە

مەلا مەزهەر یان کۆتایی رەوشت؟ … نووسینی: ستیڤان شەمزینی

ئەزموونم لەگەڵ مەلا مەزهەر لە دیبەیتێکی تەلەفزیۆنیدا

چەمکی رەوشت یان ئاکار، چەمکێکی ئاڵۆزی کۆمەڵا یەتی- فەلسەفیی،

بەهەی ئەوەشی ئەم زاراوەیە رەهەندێکی ئەتنۆلۆژیی هەیە، پێناسەکردنی بەپێی ئاستی هۆشیاریی و شارستانی هەر کۆمەلگەیەک دەگۆڕێت. لەم سۆنگەوە مەفهومی رەوشت بووەتە جێگەی تێڕامان و پرسیاری فەلسەفە. لە رووی زاراوەسازیشەوە وشەی رەوشت یان ئاکار، هاوتایە لەگەڵ وشەی "الاخلاق" لە زمانی عەرەبیدا، یان هاو واتایە لەگەڵ "MORAL"ی زمانی ئینگلیزیی کە ئەویش سترەکتەرەکەی بریتییە لە وشەی "MORES"ی لاتینیی، زۆرجاریش لە بەرامبەر وشەی ئاکاردا، زاراوەی "ئیتیک"ی ئینگلیزیی بەکاردەبرێت، ئەمیش لە بناغەوە ریشەیەکی گریکیی هەیە ئەویش "ETHOS"ە. بەم پێیە لە رووی ئەتنەگرافییەوە لەهەر کۆمەلگەیەکدا روانین بۆ رەوشت فۆرمێکی دیاریکراوی خۆی هەیە.

هەر زۆر زوو رەوشت بووە جێی بایەخی فەلسەفە، هەردوو فەیلەسووفی یۆنانی دێرین "ئەفلاتۆن و ئەرەستۆ" رەوشت بە سترەکتەری کاری رامیاریی لێکدەدەنەوە، ئەمەش پێچەوانەی روانگەی "نیکۆڵۆ مەکیاڤیللی" بیریاری ئیتالی چاخی رێنسانسە کە بە درێژایی کتێبی "میر" لە کۆششدا بووە بۆ جیاکردنەوەی مۆراڵ و سیاسەت، ئەمەش بە دایکی سیاسەتی هاوچەرخی پراگماتیزم هەژمار دەکرێت، بەڵام جەدەلی پەیوەندیی نێوان ئەخلاق و سیاسەت، تا ئێستاش تێمایەکی هەرە گرنگی جەدەلە لەناوەندەکانی سیاسەت و فەلسەفە، لەم نێوەندەشدا چەندان بیریار و فەیلەسووف فۆرمەڵەندی نوێ بۆ ئەو بابەتە هەستیارە دەکەن.

ئەگەر بمانەوێ پێناسەی ئەخلاق بکەین، ناکرێت باز بدەین بەسەر "فەلسەفەی ئەخلاق"دا، خاڵی ناوکۆیی پێناسەکردنەکانی ئەخلاق لای فەیلەسووفان ئەوەیە هەموو ناچارکردنێک بۆ ئەنجامدانی هەر کارێک یا کارێکی چاکیش بێت، نائەخلاقییە، لەم سۆنگەوە دەتوانین ئەوە بخوێنینەوە رەوشت دژی دیسپلین و ناچارکردنە، یان بە مانایەکی تر رەوشت بریتییە لە ئازادیی، هەندێ لە فەیلەسووفان لە ناساندنی مرۆڤی خاوەن رەوشتدا دوو خاڵ وەک مەرج دەبینین ئەوانیش ئازادیی و هەبوونی ئیرادەیە، لەگەڵ هەستکردن بە بەرپرسیاریی. فەیلەسووفی نەودار "ئیمانۆیێل کانت" بایەخێکی زۆری بە پرسی ئەخلاق داوە لە چوارچێوەی هەمەهەنجانە فەلسەفییەکانی خۆیدا بە تایبەت لە توێی هەردوو کتێبە ناوازەکەی "فەلسەفەی ئەخلاق" و "بنەماکانی میتافیزیکی ئەخلاق"دا.

کانت سێ خەسڵەت دەستنیشان دەکات وەک مەرجی کەسی خاوەن رەوشت. یەکەم: ئەوەی بە خۆت ئەوە، بە کەسانی تریش بە رەوای ببینیت.

دووەم: سەیرنەکردنی ژیانی مرۆڤ وەک مەرام. سێیەم: هاوسەنگی. جیا لەمەش کانت لە شافیتبەری فێرببوو ژیانی ئەخلاقی پشت دەبەستێت بە یەکگرتنەوەی نێوان حەزی تاکەکەسی و چاکەی گشتیی، لە ئەنجامدا فەزیلەت رەنج نییە، بگرە ئۆقرەیی و بەختەوەرییە. لای ئەرەستەش خۆشەویستی “بەهەموو تانوپۆی خۆیەوە” بەشێکی بەرفەرەی ئەخلاق پێکدەهێنێت، بۆیە لای ئەو سیستمی ئەخلاقی بەبێ فاکتەری خۆشەویستی سیستمێکی لەنگ و ناتەواوە. لە هەموو پێناسەکردنەکانی تریشدا مۆبیلیزەی چەمکی ئەخلاق بەو نۆرمە کراوە لەلایەن فەیلەسووفانەوە، کۆمەڵە پرنسیپێکن بەها مرۆڤایەتییەکان رادەگرن. بۆ وێنە ئەوەی دزی یان درۆیەکی سیاسیی دەکات، کارێکی نائەخلاقی ئەنجام دەدات، بەڵام لە هیچ کاتێکدا مامەڵەی ئازادانەی تاکەکەس لەگەڵ جەستەی خۆی نابێتە کارێکی بەدڕەوشتانە، مادام زیان لە بەرژەوەندیی هیچ کەسی تر نادات. بە کورتییەکەی رەوشت پەیوەندیی نییە بە ناو هەردوو رانی مرۆڤەوە، بەڵکو وەک ئاماژەم بۆ کرد رەوشت پرنسیپگەلێکە ژیانی کۆمەڵایەتی مرۆڤ رێکدەخات و ئازادیی و بەرژەوەندیی گشتیی دەپارێزێ.

لە کۆمەڵگەی کوردییدا رەوشت تەریبکراوە لەگەڵ پرۆسەی سێکسی نێوان مرۆڤەکان، کاری بەدڕەوشتانە بەو کارە لێکدەدرێتەوە چوارچێوە رێ پێدراوەکانی ترادیسیۆن و ئاین ببەزێنی لە پەیوەندیی جەستەییدا، ئەگەرنا خیانەتکردن لە وڵات بەکارێکی بەدڕەوشتی دانانرێ، گەندەڵی و بەهەدەردان بە بەدڕەوشتی دانانرێ، بیرۆکراتی و خۆمساردیی سەکتەرە خزمەتگوزارییەکان بە بەدرەوشتی دانانرێ، دزی و زیانگەیاندن بە ژیانی تاکەکەس و گشت بە بەدڕەوشتی دانانرێ، لە کاتێکدا بەدڕەوشتی راستەقینە ئەو کارانەن کە سیاسیی و بازرگان و حزبەکان و مەلا و شێخ و بانگخوازەکان پەیڕەوی دەکەن و کۆمەڵگەش ورتەی لەدەم دەرنایەت. کۆمەڵگەی کوردیی کۆمەڵگەیەکی ئابڕووبراوی دەستی چەند بەدڕەوشتێکە، بەڵام بەخۆی نازانێ و هێشتاش لەو پەنجەرە تەڵخەی کولتوورەوە بە سێکس دەڕوانێ کە ئەنجامدانی ئەو پرۆسەیە لە دەرەوەی بازنەی هاوسەرگیریی بەدڕەوشترین کارە، لەمەشدا ژن وەک قەحبە و بەدڕەوشتی راستەقینە شوناس دەکرێت، بە ئەوەی بیر بکەنەوە رەوشت زۆر دەمێکە لەناوگەڵەی ژن و پیاو دەرهێنراوە و بووەتە ئەو بەهایانەی حورمەت بە تاکەکەس و کۆمەڵ دابین دەکەن.

لە دیدی مەلا مەزهەرەکانەوە، رەوشت لە ئیماژە نێوگەڵییەکاندا خۆی دەبینێتەوە، بە دیقەتدانم لە کرۆکی باس و خواسە فیقهییەکانی مەلا

مەزهەر، ئاین کورتکراوەتەوە بۆ سێکسوالێتی، بەو پێیەی هەمیشە لە وەعز و وتارە ئاست نزمەکانیدا "لە رووی زمانەوانی و شەرعیش"، کۆی پرسەکان گرێدەداتەوە بە پەیوەندیی سێکسیی نێوان هەردوو رەگەز، لەوەشدا ژن وەک کائینێکی زیندوو نابینرێت، هێندەی ئەوەی کاری تێرکردنی رەمەکی سێکسیی پیاوانە کە بوونەوەرێکی پیرۆز و ئافرێنەدراوێکی تایبەتی خودان. کارەساتەکە لەوەدایە مەلا مەزهەرەکان، تێگەیشتنیان لە خودی ئیسلام لە دۆخێکی خراپدایە کە پێموایە بریتییە لە بەدحاڵیبوون، لەو سەنگەیەی جگە لە چەند کتێبێکی فیقهیی سەلەفی ئاگایان لە هیچی تر نییە، تەنانەت نەیانتوانیوە زانیاریی لەسەر روانینی قووڵی زانا ئیسلامییە خاوەن بۆچوونە جیاوازەکان وەربگرن.

دەتوانم بڵێم مەلا مەزهەرەکان گرێی دەروونیان هەیە و پێویستیان بە چارەسەر هەیە لە نەخۆشخانە دەروونییەکاندا، چوونکە ئەوان ناتوانن ژن ببینن بێ ئەوەی خروو و ئاڵۆشی سێکسیان تێنەکەوێت، ناتوانن ژن قبوڵ بکەن تەنیا وەک ئامڕازێکی سێکسی نەبێت، ناتوانن وێنای ژن ببینن وەک سیاسیی یان ئەدیب یان تەکنەکرات بێ ئەوەی جەستەی رووتی نەبینن. مەلا مەزهەر، بۆ خۆی و وەعزەکانییەوە، نیشانەی کۆتایی رەوشتە یان با بڵێین زەقترین ئابڕوچوونی پیاوانی ئاینییە لە کوردستان، لە روانگەی ئەوەی تەنانەت باوەڕدارانی ئاینی ئیسلامیشی گەیاندۆتە راددەی بێزاریی، چوونکە زۆرینەی کوردە موسڵمانەکان، ئاینیان وەک پەیوەندییەکی رۆحی قبوڵ نەکردووە، نەک ئەوەی رۆبچێتە هەموو پنتەکانی ژیانەوە.

ئەزموونێکی تایبەتیم هەیە لەگەڵ عەقڵی نێرسالارانەی مەلا مەزهەر، لە سەرەتای ساڵی 2013 بە بۆنەی رۆژی "ڤاڵانتاین" لە تەلەفزیۆنی بزووتنەوەی ئیسلامی پێکەوە دیبەیتێکمان هەبوو، ئەوە یەکەم ئەزموونم بوو لەگەڵ مەلا مەزهەر رووبەڕوو بەرەنگاریی فیکریی یەکتر ببینەوە، هەرچەندە بڕوام بەوە نییە مەلا مەزهەر تەنانەت نوێنەرایەتی فیکریی ئیسلامیش بکات. لەو دیبەیتەدا شتێکی کە بۆ من زۆر سەرنجڕاکێش بوو، ئاستی نزمی تێگەیشتنی بوو لە بنەماکانی شەریعەت و فیقهی ئیسلامی، زانیارییەکانی زیاتر نەقڵی بوون نەک لۆجیکی و ئەقڵیی، هەرچەند تەوەرەکە باسی خۆشەویستی بوو، بەڵام وەک پیشەی هەمیشەیی خۆی بابەتەکەی بردەوە سەر فرەژنی، هەڵبەتە من لەو بابەتەشدا تووشی ئیحراجییەکی گەورەم کرد، چوونکە باسم لەو ئایەتە کرد کە باسی فرەژنی دەکات، داوام کرد جوان ورد بێتەوە لە تێکستەکە، قورئان دەڵێت مافتان هەیە دوو سێ چوار ژن بهێنن، بەڵام

بە مەرجی دادپەروەریی، وتم هەرچەندە من دژی ئەو پرەنسیپەم، بەڵام ئەوە بۆ باسی مەرجەکە ناکەن؟؟ دواتر ئەوەی لەم ئایەتەدا هاتووە حوکم یان واجب نییە، بەو پێیەی ئایەتەکە فەرمانی تیا نییە، بەڵام لە مێژوودا نموونە هەیە “عومەری کوڕی خەتاب” فەرمان و واجبی جێبەجێ نەکردووە، بۆ نموونە لە قورئاندا سزای دز بڕینەوەی دەستە، ئەمە لە قورئاندا وەک حوکم بە ڕوونی جێگیر کراوە، بەڵام لە سەردەمی فەرمانڕەوایی خەلیفە عومەردا بەهۆی ئەوەی برسێتی و هەژارییەکی زۆر لە قەڵەمڕەوەکەیدا پەرەیسەندبوو، ئەو حکومەی وەلانا و سزاکەی سووکتر کرد. ئەم ئارگومێنتە نیشانی دەدات نەک مەجالی ئیجتیهاد لە بابەتە ماف پێدراوەکاندا هەیە، بەڵکو دەکرێت بپەڕێتەوە سەر ئەحکامەکانیش کە لە قورئاندا جێگیر کراون.

هەڵبەتە مەلا مەزهەر، وتی شتی وا نەبووە و ئەوە یەکەمجارە ئەم بابەتە ببیستم، بەڵام خانمی پێشکەشکار وتی بەڕێز مامۆستا ئەم بابەتە لە “سیرەی ئیبن هیشام” و لە مێژووی “تەبەری”دا تۆمار کراوە. ئەمەش بووە هۆی خەجاڵەتبوونی، بۆیە هەوڵیدا تەوەرەکە بگۆڕێت بە شۆخیبازیی و گاڵتەجاڕیی، رێگەم لێ گرت و وتم کاتی نوکتە و فشقیات نییە، کاتی شەڕی ئارگومێنتە، تۆ ناتوانیت لە دیبەیتێکدا دوو قسەی لۆجیکی بکەیت بۆ دێیتە ناو شەڕی فیکریی، دواتر هێرشی کردە سەر کەسایەتیم و وتی جەنابت لە سەرسامیت بە ئەوروپا تەنیا بەرەڵاییەکەت هێناوەتەوە!!! منیش وتم تۆش دەتوانیت بچیت زانستەکەی بهێنیتەوە، کە ڕێی ئەم کارەی لێ گرتوویت؟؟. دەتوانیت لە قۆناغی یەکەمدا رەوشتی قسەکردنیان لێوە فێر بیت، هەر ئەوەندە بەسە بۆ تۆ. هەڵبەتە بەم وشانە باڵانسی لە دەستدا و بە نەڕەنەڕەوە وتی: کاکی عەلمانی تۆ پێت خۆشە خوشک و مێینەکانی ناو خێزانت سبەی لە پارکی ئازادیی هەتیوێکی خوێڕی بەناوی ڤاڵانتاینەوە ماچیان بکات؟.

ئەمە ئەو پرسیارە زۆربەی نووسەرەکانی کورد لەوەڵامەکەی دەترسن، بەڵام من وتم: بەڕێزم یەکەم مافی ئەوەت نییە بە خۆشەویستی خوشک و کەسوکارم بڵێی هەتیوە خوێڕی. دووەم: بە چ ماف و بیانوویەکەوە رێ لەو کارە بگرم، لای من نەک ئاساییە بەڵکو کەس هەقی کوێخایی ژیانی مێینەکانی نزیکمی نەداوەتێ. نەیهێشت قسەکانم تەواو کرد، وتی خەڵکی موسڵمان ئەوەتا لەم کەناڵە سەتەلایتەوە بە چاوی خۆتان بینیتان چۆن عەلمانییەکان دەیانەوێت کۆمەڵگە بێ رەوشت و بەرەڵا بکەن، هەڵبەتە منیش بە بزەیەکەوە وتم جێی شانازییە ئەو رەوشتەمان نییە تۆ خەتی پێوە با دەدەیت، بۆیە خانمی پێشکەشکار هەوڵیدا زوو

بەرنامەکە تەواو بکات و کاتەکی زۆری بەخشی بە پەیوەندییە تەلەفۆنییەکان کە بەداخەوە هەموو پشتیوانیان لە بەچوونە بەدرەوشتییەکانی مەلا مەزهەر دەکرد!!.

هەڵبەتە ئەو پێشەکیی و بەسەرهاتەم پێکەوە گرێدا، تەنیا بە ئەوەی نیشانی بدەم، مەلا مەزهەر و هاوشێوەکانی، لووی سەرەتانیی جەستەی کۆمەڵگەی کوردین، دەبێت ئەم لووولانە ببڕدرێن، کاتی ئەوەیە داواکاری گشتیی و یاسا ڕێگەی خۆی ببینێت، ناکرێت چیتر سووکایەتی بە ژن و دواجاریش بە پیاو قبوڵ بکرێت، ئاخر لە روانگەی مەلا مەزهەرەکانەوە ژن نێچیرەکی سێکسییە و پیاویش گورگێکی برسی.

ستۆکهۆڵم – سۆڵنا

نووسینی: ستیڤان شەمزینی

لە نێوان گیرفان و مێژووا … پشکۆ ناکام

ڕۆژی یەکی شوباتی ئەمساڵ یادی نۆساڵەی کۆچی دوایی رۆژنامە و ڕۆمان نووس ، شاعیر ، وەرگێڕ ، ئەدیبی عەوداڵی مافی زەوت کروای میللەتەکەمان لە ڕۆژهەڵات و لە باشوور " سعید ناکام"ە ،ناکام لە تەواوی ژیانیا جگە لە سەربەرزی و شانازی کردن بە تێکۆشانی سیاسی و بەرهەمە ئەدەبییەکانی بیری لە چیتر نەکردەتەوە کە ئەیتوانی وەک خەڵکانێکی تری هاوبیروباوەڕی ئەو کە سەردەمانێک “کۆمۆنیست” بوون و ئێستاش بە دۆلار لووت ئەستێن و لەسەر وەزنی” چەپی دووقلو” نیو شیوعی و نیو سەرمایەدار ژیان بەسەر بەرن ، ناکام هەر زوو وزە و کارامەیی ئەدەبی و خوێندەواری و دونیا دیدەنی تیا بەدی ئەکرا بە شێوەیەک کە نەک هەر خۆی حەزی ئەکرد خەڵکانی تریش ببن بە خوێندەوار تا لەرووی نا عەدالەتییەکانی کۆمەڵگای غەرقی نەخوێندەواری و پەیوەندییە دەرەبەگایەتییەکەی ئەو سەردەمانەی ناوچەی موکریان کە خۆی لەوێ ساڵی”1917″لەدایک بوە بوەستێنێتەوە ، بەندە دوای ڕووخانی رژێمی شاهنشای ئێران ساڵی 1979 لە نەو زێنگەوە چووم بە مهاباد و سەردانی مامۆستای خۆرنەدیو ” هێمن موکریانی” ی شاعیرم کرد ئەو

ووتی ” من زۆر قەرزاری بابتم” منیش بەسوعبەتەوە ووتم چەنی لاتە ؟ حەزئەکەی بیەرەوە بە من! کەمێک پێکەنی و ووتی :” ڕەنگە گەر ناکام نەبوایە من ئەم هێمنەی ئێستام لێ دەرنەچوایە چونکە بە مناڵی ئەوەنەم ڕق لە فێربوونی خوێنەواری و زمانی کوردی ئەبووەکە دایمە لێم ڕائەکرد تا بردمیانە لای ناکام، ئەو بەشێوەیەک فێربوونی زمان و ئەلف و بێی کوردی لا خۆشەویست کردم کەحەزم ئەکرد بە شەو و بە جومعانیش لای ئەو بم..

” – بڕوانە ناڵەی جودایی” ، کاتێک ناکام زانی کۆمەڵگای کوردی و بۆچونەکانی ئەو یەک ناگرنەوە لەهەڕەتی گەنجیا رووی کردە کوردستانی عێڕاق و لای “مامۆستا سەی حوزنی موکریانی” گیرسایەوەکە لە رێگەی ماڵی باوکییەوە لە مهاباد ئاشنایەتییان هەبوو و هەرلای ئەو زاتە گەورە و بە حورمەتە دەستی کردوە بە فێربوون وکارکردن لەسەر چاپخانە و نزیک بوونەوەش لەخەڵکانی سیاسی بە تایبەتی چەپ خوازەکان ، پاشتر روو ئەکاتە سلێمانی و جاپخانەی “ژین” لەگەڵ “پیرەمێرد” سەرەڕای جیاوزی تەمەنیان ئەبن بە دوو هاوڕێی نزیک لەیەک و تێگەیشتوو لەیەکتر ، هەر لەو کاتەشەوە زیاتر لە دونیای سیاسەت نزیک ئەبێتەوە و ئەچێتە ڕیزەکانی ” حیزبی شیوعی عێڕاق” و زۆر دڵسۆز و بێ سڵەمینەوە لە دەرئەنجامەکان بانگەشەی بۆ مارکسیزم و داکۆکی کردن لە کرێکار و هەژار و چەوساوەکان کردوە هەر لەو دەروازەیەشەوە بوە بە هاوڕێ و ئاشنای نزیکی دەیان ئەدیب و شاعیری گەورە و بلیمەتی کورد وەک ” گۆران ، بێکەس ، نوری عبد الواحید، سەلام ، دیلان..و دەیانی تریش” هەم لەسەر سیاسەت و هەم لەسەر نووسین و هەڵوێستەکانی سەدان جار تووشی گرتن و ئەشکەنجە و راونان و خۆشارنەوە و ماڵ وێرانی و دەربەدەری نێوان عێڕاق و ئێران بوە (دایکی کۆچ کردووم ئەیگێڕایەوە کە دایمە دەستێک نوێن و سەفەرتاسییەکی حازر کراو لەماڵەوە هەبووە ، هەر پۆلیسێک لەدەرگای بایە مانای وابوو ناکام گیراوە و نوێن و خواردنەکەیان بۆ ئەنارد ..)زیندانەکانی سلێمانی ، کەرکوک ، قسر شیرین ، بەغا ، نوگرە سلمان ، ئەمنی عامه و زیندانەکانی تریش بونەتە شوێنی حەوانەوە ، چەن جارێکیش بە ماڵ و مناڵەوە گیراوە ، چەن جارێکیش دوورخراو□تەوە لەگەڵ تەواوی خێزانەکەی بۆ باشووری عێڕاق ،،، ئەو هیچ نارەحەتییەکی سیاسی وای لێنەکردوە بۆ یەک جاریش لە پرینسیپەکانی خۆی لابات یان ببێتە مایەی نارەحەتی و نائارامی بۆ هاوڕێ و ئاشناکانی و خەڵکانی تر، ئەو پێی وابوو دەرگا داخستن لەسەر خۆت و برسێتی زۆر مەردانەترە لە وەرگرتنی نان و ئازادی لە کەسانێکی نا کەس بەچەوە،، تەنانەت ئەو سەردەمانەش کە ئەیزانی کەسانێکی شیوعی حیزب و بیروباوەڕی چەپ بۆ بەژەوەنی تایبەتی خۆیان

بەکار ئەهێنن ئەو دژیان وەستاوەتەوە و هەردەم توانج بارانی کردوون.
ناکام پاش ئەوەی تێئەگا و ئەگاتە قەناعەت کە بە داخەوە حیزبی شیوعی لە بناغە فەلسەفی و تیۆرییەکانی خۆی ووردە ووردە لا ئەیات بە تایبەتی دوای دروست بوونی " قیادەمرکزی" و جیابوونەوەی لە جەماعەتی "لیژنەی مرکزی" ' ئەو دوور ئەکەوێتەوە و ئیتر ئەکەوێتە ناو بەرداشی هەر سێ لایەکە ، حکومەت و پارتی و هاوڕێیەکانی دوێنێی حیزب !!! ماوەیەک " شیخ لەتیفی شیخ محمودی حەفید" ئەو زاتە جوانە خۆشەویستە داڵدەی ئەیا و لای ئەو ئەمێنێتەوە ، من خۆم جارێک چووم بۆ " سیتەک"- سیتەکی ئەوسا ئێستا نا – بۆ لای باوکم ، جەنابی شێخ لەتیف کە کەسێکی قسە خۆش بوو پێی ووتم : ژوورێکیش بۆ تۆ دروست ئەکەم کە گەورە بوویت و پێویستت بە خۆ شاردنەوە بوو ، وەرە بۆ لای مامی خۆت..
ناکام لە تەمەنێکی سەروو نەوەد ساڵییەوە ماڵ ئاوایی لێکردین بە داخەوە وەک خۆی ویستی لە سلێمانی نەبوە میوانی هەمیشەیی خاکەکەی ، ئەو دوای خۆی نەوەد مەتر ئەرزی نە هەبوو و نە جێهێشت، !!!
ناکام هەر زوو ئەیتوانی لە نێوان گیرفان و مێژوو یەکەمیان هەڵبژێرێت ، بەڵام ئەو گیرفانێکی سپی و مێژوویەکی ڕەشی پڕ نەنگ بوو ، مێژوو کە ئەبەدیە هەڵبژاردەی ناکام بوو و ئەو گیرفانەی قەت بیری لێ نەکرد بەوە خستە جێگەی مەلەزاتە کاتییەکانی تەمەن..
لە یادی کۆچی دوایی " ناکام"ی باوکم ، بەباشم زانی ئیشارەت بە چەن باسێک بەم کە ڕەنگە وەک خۆی باسی لێنەکراوە یان بەهاراتی پێوە کرا بێ ، لەوانەش :
= هەر وەک هاوسەری " شەهید قازی محمد" چەن ساڵێک لەمەوبەر لە یادی کۆماری مهابادا باسی لێکرد کە لە یادکردنەوەی کۆمارا غەدرێکی زۆر لە ناکام ئەکرێ کە کەمتر لە ڕۆڵی ئەو لە چاپخانەی کوردستان باس ئەکرێ ، چونکە ناکام وەک ئەدیبێکی تێکۆشەری ئەو کۆمارەی موکریان کە خۆ بەخشانە سەرپەرشتی چاپخانەکەی کردوە و جێ دەست و کارامەیی ئەو لە بیر ناکرێ
=. کاتێک ناکام ڕۆمانی " ئاگری بن کا " بڵاو ئەکاتەوە ، پارتی ئەمە بە فورسەتێکی باش ئەزانن و بۆ پیشاندانی " حسن النیة" و نزیک بوونەوە لێی ، بریار ئەیەن کە خەڵاتی بنەماڵەکە ناویان لە ناوە خەڵاتی بارزانی !! ببەخشن بە ناکام ، بەڵام ئەو سەرەتا ڕەتی کردەتەوە نەبادا دەهۆڵی پارتی بوونی لێ بێن ، بەڵام دواتر " مام هەژار" تکای لێ ئەکا و ئەویش قبوڵی ئەکا و خەڵاتەکە وەرئەگرێ بە ئەوەی ببێ بە پارتی..
= دەزگایەک هەیە بەناوی " ئاراس" کە مەبەست لێی "چەم"ی ئاراسە

، بە بێ پرس و ڕای خانەوادەکەی ، هەستاوە بە چاپ کردنەوەی ”بیرەوەرییەکانی ناکام” بەڵام زۆر بەسەقەتی و ناڕاستگۆیانە، زۆر شتیان بەو مانا و شێوەیەی کە خۆیان مەبەستیانە وابە وایان داڕشتوە وەک ئەمە لەبیرمان چووبێ شەستەکان پارتی پاشکۆی بنەماڵە ویستیان لە ڕێی کاژیکەکانی کانی ماسییەوە ناکام تیرۆر بکەن ، بەڵام هەر ئەو کەسەی ئەبوایە تیرۆرەکە جێ بە جێ بکا پێی ووتبوو من فەرمانی کوشتنی تۆم پێیە، بەڵام بە هەقی نازانم و بە بتکوژم؟؟

=. ساڵی2000 کاتێک گەڕامەوە سلێمانی “شێرکۆ بێکەس”ی شاعیرم بینی ، پێی ووتم کە هەفتەی ڕابردوو(ئەو کاتە)خۆی و ناکام سەردانی جەنابی” مام جەلال” یان کردوە بۆ کارئاسانی لە گواستنەوەی لەشەقڵاوەوە بۆ سلێمانی و جێنشین بوونی هەمیشەیی لەوێ ، وەک ناکام خۆی وتبوی خەڵک ئەگەڕێتەوە سلێمانی تیا بژی من ئەگەڕێمەوە تیا بمرم چونکە زۆرم خۆش ئەوێ و یادگاری زۆرم لەگەڵیا هەیە…کاک شێرکۆ وتی خانوویەکی بۆ ئامادە کراوە و ئێستاش گەڕاوەتەوە ماڵ و مەکتەبەکەی بەینە ، بەڵام چەن هەفتەیەک تێپەڕی هەر دیار نەبوو ، دوایی زانیمان کە ناکام گەڕابەوە “ئاسایش!!”ی پارتی بانگیان کردوە و پێیان ووتوە: چۆن بۆ پرسی ئێمە چوویت بۆ سلێمانی و نیازیشت وایە بڕۆی بە یەکجاری لەوێ لای “جەلالییەکان” لە سلێمانی بژیت ؟؟ ئێمە بە پێی فەرمانی سەرووی خۆمانەوە ڕێگەت پێ نایەین کارێک لەو جۆرە بکەیت ، ئیتر ئەوە بوو وەک جێنشین کردنی زۆرە ملێی بردیان بۆ هەولێر و بۆیشی نەبوو لەو شارە بچێتە دەرەوە ، ناچار لەوێ مایەوە تا کۆچی دوایی کرد.......................... .

=. لە کۆنگرەی ڕاپەڕینی نووسەران لە 15/7/1992 ناکام وەک بەتەمەنترین بەشدار بووی کۆنگرە هەڵئەبژێرێت بۆ بەڕێوەبردنی جەلسەکانی کۆنگرە تا هەڵبژاردنی دەستەیەکی تازەی یەکێتی نووسەران ، ئەویش قبوڵی ئەکات بەڵام ئەڵێت پێش ئەوەی دەست بە هیچ شتێک بکەین (تکایە : ئەو جاش قەڵەمانەی بە ناوی نووسەرانی کوردەوە خزمەتی بەعسیان کردوە ، با هەویەی بەعسایەتیەکەیان بەنن لەسەر مێزە دایبنێن) ئیتر کۆمەڵێک لەوانەی ئەم قسەیە ئەیگرتنەوە ڕەنگیان سپی ئەبێ و لەگەڵ نوێنەرانی سەرۆکی بنەماڵەی بارزانی ئەیکەن بە چپە چپ و بە پاساوی ئەوەی سەرۆکی بنەماڵە لێبوردنی دەرکردوە ئەبێ لاپەڕەیەکی تازە هەڵبدرێتەوە …زۆربەی ئەوانەی هەویەکانیان پێ بوو و بەر لێبوردنەکە کەووتبوون ، تا دوا هەناسەیان بچووکی بنەماڵە بوون.

لە ڕاستەوە: عبدالواحد نوری، سەی حوزنی موکریانی، پیرەمێرد، سعید ناکام، بێ کەس، شێخ سلام، حیلمی علی شریف لە چاپخانەی ژین

بەیانیێکی زوو لەگەڵ تێکستە شعرەکانی سەلام عومەر … ئەحمەد کامەران

هەڵبەتە لە سەرەتادا ویستم ناونیشانی وتارەکەم بەشێوەیەکی تر بێت واتە لەژێر ناونیشانی(چۆن دەستم بەخوێندنەوەی شعر کرد), بەڵام لە پاشان بڕیارم دا بیگۆڕم بەم ناونیشانەی سەرەوە چوونکە دانانی ئەم ناونیشانەی سەرەوە بۆ وتارەکەم زۆر پیرۆزەو وە خاوەنی وێستگەیەکی بیرەوەریە لە ژیانی قوتابیەتی زانکۆم کە ئەم وتارەش بۆم دەبێتە بیرەوەریەك بۆ هەتا هەتایە دەمێنێتەوە, هەرچەندە من لە سەرەتادا کاتێك خۆشەویستیم بۆ خوێندنەوەی کتێب درووست بوو بەڵام ئەو خۆشەویستیەیەم بۆ خوێندنەوەی شعرو دونیای شعر نەبوو بەڵکو تەنیا گوێبیستی ناوی شاعیرەکان بووم ,لەگەڵ ئەوەشدا ئەو کاتانەی کە قوتابی بووم لە قۆناغی ناوەندی و ئامادەیی لەنێو کتێبی کوردیدا

کۆمەڵە شعرێکی تێدا بوو هی شاعیرە دیارەکانی کورد بوون,لە بنەڕەتدا شعرەکان جوان و نازك بوون بەڵام نەبوونە هۆی ئەوەی من بۆمە نێو دونیای خوێندنەوەی شعرەوە وە هۆکارەکەیشم نەزانی ئیتر هەرئەوەبوو کە من ئارەزووم لە خوێندنەوەی شعر نەدەکرد ,بەڵام وتەیەك هەیە کە دەڵێت مڕۆڤەکان دەگۆڕێن, بەڵی لە پاش چەندین ساڵ لە خۆبەدورگرتنم لە خوێندنەوەی شعرو دونیای شعرەوە کەچی لە ساڵی 2019 وە واتە لەسەردەمی قۆناغی دووەمی قوتابیەتی زانکۆمەوە ئاشنایەتیم درووست بوو لەگەڵ چەند تیکستە شعرێکی مامۆستا سەلام عومەر کە لەنێو ماڵپەڕ و گۆڤارەکان بڵاویان دەکردەوە بەتایبەتیش لەنێو ماڵپەڕی ڕێگای کوردستان و دەنگەکان وە هەروەها منیش بەردوام لە ڕێگای ئەو دوو ماڵپەرەوە بەردەوام خوێنەریان بووم کە ئیتر لەو کاتەوە من خۆشەویستیەکی سەرەتایم بۆ خوێندنەوەی شعر درووست بوو, بەڵام تەنیا ئەو چەند تێکستە شعریانەی مامۆستا سەلام عومەر بەس نەبو یاخود تێنوویەتی منی نەشکاند لە دنیای شعردا بەڵکو لە کۆتاییەکانی ساڵی 2019 دیوانێکی شعری بڵاوکردەوە بە ناوی هێلانەیەك لە پەشمەك کە چەندین تێکستە شعری زۆر جوان لەخۆی گرتبوو چوونکە لە کاتی خوێندنەوەی هەریەك لەو تێکستانە وا هەستم دەکرد ڕووحم لەنێو تێکستە شعریەکاندایە یاخودو وا هەستم دەکرد کە خۆم نووسیومەتەوە, هەربۆیە منیش ئەو کتێبە شعرەیەم لەنێو مۆبایلەکەم داناو هەموو بەیانیەك لە تاو چاوەڕوانی پاسی چل مەتری وە لە کەشێکی ساردی بەیانیان , مۆبایلەکەم بەدەستەوە گرت بۆ خوێندنەوەی ئەو تێکستە نازکانە کە هەرگیز ئەو ڕۆژانە لە یاد ناکەم , ئەوە ی کە بەلامەوە خۆشتر بێت ڕۆژێکیان لەکاتی چاوڕێم بۆ هاتنی پاسی چل مەتری بۆ ئەوەی بڕۆم بۆ کۆلێژ وە هەرچەندەش کەش و هەواکەش زۆر سارد بوو منیش مۆبایلەکەم بەدەستەوە بوو خەریکی خوێندنەوەی تێکستە شعریەکانی مامۆستا سەلام عومەر بوو کەچی بە هۆی سەرقالبوونم بەجوانی ئەو تێکستانەوە پاس بەلامەوە تێپەڕی کەچی منیش هیچ ئاگایەکم لەخۆ نەبوو ئەوەش بوو بەشێك لەپاڵ بیرەوەریەکانی بەیانیانم بۆ کۆلێژ , چوونکە خۆی لەبنەڕەتدا ژیانی قوتابیەتی زانکۆ کۆمەڵێك بیرەوەری خۆش وناخۆشی تێدایە کە لە پاڵیان دا تێکستە شعریەکانی مامۆستا سەلام عومەریش یەکێکە لەو بیرەوەریە خۆش و جوانانە کە هەرگیز لەیادی ناکەم, لەگەڵ ئەوەشدا زۆریش خۆشحاڵم کە کەسێکی هەسك ناسك ونموونەی پیاوی ڕۆشنبیر وەکو مامۆستا سەلام عومەرم ناسی لە ژیانی قوتابیەتی زانکۆم کە یەکێکە لەو شاعیر و نوسەرەی کە خاوەنی ئەزموونێکی زۆر جوانە , چوونکە من هەمیشە لە تەمەنێکی کەمەوە دڵم بەو کەسە ڕۆشنبیر و نوسەر و هونەرمەندانە زۆر خۆشبووە وە جێگای ڕێزێکی گەورە بوونە لەنێو دڵی

مندا, چوونکە کەسانی وەکو مامۆستا سەلام عومەر و هاشێوەکانی بۆ نەتەوەکەم گەنجینەیەکی گەورەن کە لە زێر و یاقوت و مەرجان بەنرخترن هەربۆیەئەم جۆرە کەسانە هەمیشە لەنێو دڵی من زۆر بە گەورەیی دەمێننەوە, هەرچەندە لەپاش ئەوەی کە سەرجەم تێکستە شعریەکانی نێو ئەو دیوانەم خوێندەوە بیرم لەوە نەکردەوە کە کە ئەم کتێبە شعریە پەراوێزی بخەم بۆیە هەتاوەکو ئێستا لەنێو مۆبایلەکەم ولاپتۆکەم ماوەتەوە کە جاروبار بەتێکستە شعریەك دا دەڕۆمەوە , ئیتر لەپاش تێکستە شعریەکانی مامۆستا سەلام عومەرەوە من خۆشەویستیم بۆ خوێندنەوە شعر درووست کە ئێستا ئیتر لەپاڵ خوێندنەوی بابەتێکی دیکە بەشێکی کاتم بۆ خوێندنەوەی شعریش دادەنێم .

لەکۆتایی دا هیوای تەندرووست باشی و سەرفرازی بۆ مامۆستا سەلام عومەر نوسەر و شاعیری گەلەکەمان دەخوازم.

تێکستە شعریەك لەنێو دیوانی هێلانەیەك لە پەشمەك(سەلام عومەر)2019
(ناخ)
بەبێ مۆڵەت
ڕژامە نێو ناخی تینووت
بەبێ شەرم
دڵسیەکانم دەپشکنی
ئەوێ نەرم
نەرم
نەرم
بەڵام تەژی لە چۆڕاوگەی
گومانێکی
گەرم
گەرم
هەربۆ مۆڵەت
تك
تك
دەچۆڕامە ئەوێ
تاهەر نەبێ
لەناختدا
نهێنی تۆ و
ئایندەی خۆم دەستکەوێ.

کۆمەڵگای بە بەرد بووەکان … نەوزاد بەندی

میللەتێکین ئەوەندەی موویەک لە هەست و بۆچووندا پێش نەکەوتووین .. ئەو گۆڕانکارییانەی کە ڕوویان داوە ، تەنها لە ڕووکەش و ڕوخسارماندایە ئەویش لە ژێر کاریگەری و لاساییکردنەوەی ڕووکەش و ڕوخساری گەلانی تردا ڕوویانداوە نەک داهێنانی خۆمان بوو بێ .. ئەو کوڕە گەنجە ئەو پیاوە پیرەی کەدەیانبینینی بە پانتۆڵی جینز و چاکەت و پانتۆڵەوە .. بە قژ و مۆدێلی ڕیشی وەک فڵان یاریزانی جیهانی یان فڵان ئەکتەری هۆلیودەوە ، هەر هەڵگری عەقڵیەتی هەمان جوتیاری نەخو□ند□وار و □□نج□□ن کە ئاغا و بەگەکان ساڵ چوار وەرزە ئیش و بێگاریان پێ دەکردن و لە ژێر داردا دایاندەڕزاندن و بەری ڕەنجیان دەبردن و چەندین باجی وەک سەرانە و پوشانەیان لەسەر دەکردن بە ماڵ و .. نقەیشیان لێوە نەدەهات و ..شەرعیەتیان بەو زوڵم و زۆرە دەدا و دەیانووت تێڵا لە بەهەشتەوە هاتووە و .. ئەم ئاغا و بەگانە خەلیفە و سێبەری خوان لەسەر زەوی و ..ڕەچەڵەک و ئەسڵ و فەسڵیان تایبەتە و خوا گیان سەر و ماڵ و ڕەنج و ڕزق و ڕۆزی ئێمەی پێ حەڵاڵ کردوون ..ئەم کوڕ و پیاو و پیرەمێردەی ئەمڕۆ کە بە جوڵە و پۆشاک و عەتر و هەڵس و کەوت ڕێک مر□ق□کی هاوچەرخی ئەوروپیت بۆ بەرجەستە دەکەن بە موو لەو پاڵە و ئەڵقە لەگوێیەی هەزار ساڵ پێش ئێستا لایان نەداوە و هەرچی جۆری زوڵم و زۆر و بێگاری وبێ مافی وبرسێتی و بێکارییە قبوڵیانە و ..زۆر جاریش شانازییان پێوە دەکەن و جۆرەها بڕ و بیانوو دێننەوە بۆ جوانکردنی دەستەمۆیی و ڕەنجەڕۆیی و زەلیل بوون و برسێتی و وێرانبوونەکەیان..هەتا داماو و برسیتر بکرێن ، ژیانیان زیاتر لا شیرین دەبێ و زیاتر زاوزێ دەکەن و کۆیلەی زیاتر ئەخەنەوە ، ڕێک وەک جوتیارەکەی پێش هەزار ساڵ کە تاکە چالاکی لە ژیانیدا کۆیلە خستنەوە و برسی خستنەوە و خزمەتکار و کارەکەر خستنەوە بوو، بە جۆرێک کە لە ڕەگەزی وەچەکەی دەپرسیت ، ئەگەر کوڕ بێ ئەڵێ خزمەتکارێکی تۆمان بووە و ئەگور کچیشی بووبێ ئەڵێ کارەکەرێکی تۆمان بووە ، ئەمە هەر فەلسەفەی پوچی جوتیارەکەی پێش هەزار ساڵە کە لەگەڵ لەدایکبوونی کۆیلەیەکیدا یەکسەر بەرگی کارەکەری و

خزمەتکاری بە بەردا دەبڕی ..
بە هەمان شێوە ئەو کچ و ژنەی کە ئەمڕۆ بە جل و بەرگ و ب□ تۆکس وەک ئەکتەرەکانی هۆلیود وایە، هەر هەمان عەقڵی نەخۆشی ژنە جوتیارەکەی هەزار ساڵ پێش ئێستا بەڕێوەی دەبات و خەون بە کوڕە ئاغایەک یان بەگلەرێکەوە دەبینێ داوای دەستی بکات و لە زێڕی هەڵکێشێ ..هەر هەمان ڕۆحیەتی ژنە جوتیارە مەکر و حیلە بازەکەی هەزار ساڵ پێش ئێستای تێدایە کە زەبری کاریگەری لە ڕێی دۆعا و نوشتەوە دەوەشاند ، بڕۆ دوکانی فاڵچی و ساحیرەکان سیخناخن لەو کچ و ژنانەی کە بە مۆرفۆلۆجی ئەوروپین و بە سایکۆلۆجیش هەرژنە فێڵبازی درۆزنە نوشتەبازی□ک□ی هەزار ساڵ پێش ئێستان..

لە وەها بارودۆخێکدا ئاغاکانی هەزار ساڵ پێش ئێستا بە بەرگ و ناو وپۆستی تازەوە دێنەوە و ..تەڕ و وشکی کۆمەڵگا دواکەوتووەکە بۆ خۆیان دەبەن و ..ڕێک وەک ڕانە مەڕ و مێگەل لێیان دەخوڕن ..

کەواتە هەتا گۆڕانکاری لە کەسایەتیماندا نەکەین و ..واز لە کولتوری جوتیارەکەی هەزار ساڵ پێش ئێستا نەهێنین ، سبەینێ لە ئەمڕۆ خراپتر ئەبێ..

– نەوزاد بەندی–

بەراورد و تایبەتمەندی□ پاڕاوەکان … کەنعان مەدحەت

لە شانە دەیمی□کانتا وەک کانیلەیەکی شاڕاوە
لە دۆڵێکی هەزار بە هەزارا
هەر چرکەیەک
بە شێوەیەک ،
بە جووڵە و ڕێڕەوی و□ بەرگرتەم
قاڵت دەکەم
تا دەتخەمە سەر چۆک و
لەسەر چڕینی ،
پریشکی هەتاو ڕاتدێنم

یا هەر نەبێ ، نیوە هەوەست بە پڕە هەوەس
پێ دەگۆڕم
راستە رۆژان ، لەیەک ناچن
بەری پیری – بە خۆ لە گوڵاو دارشتن
وەیا بە دەربڕینی توانای نیوەچڵی ناو نوێن – ناگیرێ
ئێمە ئێستا لە جلی بێ قەد و لۆچدار دەچین
راستە.. ڕاستە..
نەک بە ڤیاگارا
بە (قودرەتی قادریش) لە ئوتو نادرێین
هۆی شەڕە تێڵاوی نیوان ، ئێستا و جاران ، ئازیز ،
لەوەدایە ؛
کە هاویەک ئەستێرانی بووڵێل و
تاریک و روون
بە بەتاڵییەوە هەڵواسراوین

هۆنراوەی : کەنعان مەدحەت

راپەرینی شیعەو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا درێژەی هەیە … ئەحمەد رەجەب

بە بەر چاوی هەموو دنیا حکومەتی عێراق بە پاڵپشتی ئێران کۆمەڵکوژی دەرهەق خۆپیشاندەران و خەڵکی راپەریووی شارەکانی بەغدادو ناوەراست و خوارووی عێراق ئەنجامئەدات بەبێ ئەوەی کەس بڵێ تاکەی ئەم خوێنرشتنە درێژەی هەیە؟.

چوار مانگە راپەرین لە پێناو چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی و رەخساندنی هەلی کارو دابینکردنی ئاوی خواردنەو دەستیپێکردووە بەڵام لە جیاتی جێبەجێکردنی داخوازییەکانی خۆپیشاندەران حکومەت گریێ تێبەربووەو بە هەموو شێوەیەك خەڵك ئەگرێ و ئازارو ئەشکەنجەو زیندانیان ئەکات و، بۆ ئەو کارە گڵاوەو لە ژێر چاودێری سوپای پاسدارانی ئێران و پسپۆرانی سەربازی، دامودەزگای ئەمن و ئاسایش و

هەواڵگیریی تایبەتی دامەزراندووە بۆ کوشتن و فراندن و، هیچ جیاوازییەکی لە نێوان نێرو مێ ولاوو پەککەوتە نەکردووە، هەموورۆژێك ئەو رەفتارە قیزەونەی حکومەتەکەی عادل عەبدولمەهدی دووبارە ئەبێتەوە.
رای گشتی جیهان و کۆمەڵگای نێونەتەوەیی و نەتەوە یەکگرتووەکان و کۆمکاری عەرەب تابلۆیەکی ترسناك و دزێو ئەبێنن لە تێهەڵدان و گرتن و کوشتن و خوێنرشتن بەبێ ئەوەی هەوڵێك بدەن بۆ وەستاندنی ئەو تاوانەو، لەمرۆژانەی دواییدا بە پێی نەخشەکانی موقتدا سەدرو ئێران دەستکرا بە سوتاندنی خێوەتەکانی خۆپیشاندەران لە بە غداو شارەکانی تر وەك هەوڵێکی چەپەڵ بۆ دەمکوتکردنی دەنگی نیشتمان وگەل کە داوای مافی رەوا ئەکات لە نیشتمانێکی سەربەخۆ بتوانێت ئەمن و ئاسایش مسۆگەر بکات و، ئەوەی ئێستا روو ئەدات زۆرانبازییەکی کۆمەڵایەتییە لە نێوان هێزی هەژارو زەحمەتکێش وهێزی رۆشنبیری و هەموو کەسانی هوشیاری خاوەن هەست لەم کۆمەڵگایەدا و، هێزی دزو حەردەو گەندەڵکاران و، سەرەرای دزی و ستەمەکاری و بردنی سامانی گشتی و خەیروبێری عێراق گەندەڵکاران وڵاتفرۆشن وئەڵقە لە گوێی بیکانەن.

خەڵك کۆشتن ئاسان نییە بەڵام لە لایەن حزبە شیعەکانی خاوەن دەسەڵات و حکومەتی تایفەگەری کارێکی ساناو ساکارە و ئازادانە بە فیشەك بە بەر چاوی دنیاوە خۆپیشادەران ئەکوژن و بەو شێوەیە نیازیان وایە کۆتایی بە خۆپیشاندانەکان بهێنن و، حکومەت بیدەنگی هەڵبژاردووە لە کاتێکدا پاکتاوکردن و کوشتنی ئەنقەست وگرتن وفراندن بەردەوامە.
میلیشیاکانی حزبە شیعەکانی خاوەن دەسەڵات هێرشی درندانە ئەکەنە سەر خۆپیشاندەران و بۆ نمونە ژمارەیەکی رۆخسار پێچراو بە پەرۆو دەمامکیان کردووەو هەموو جۆرە چەکێکیان پێبووەو بە دەسترێژ حەوت خۆپیشاندەریان لە شاری ناسریە { زیقار} کوشتوە و . چلی تریشی بریندار کردووەو، لە پاش ئەنجامدانی تاوانەکانیان چوونەتە پاڵ هێزەکانی حکومەت و سوپای عێراق.

حکومەت بە ناوی دەرکردنی هێزەکانی ئەمریکا بە ئۆتۆمبێلی پارێزگاکانی عێراق و شەمەندەفەر توانی میلیشاکانی حزبە شیعەکان کۆ بکاتەوەو مەبەستی سەرەکی و، لەو رێگایەوە خۆپیشاندانەکان نەهێڵێت بۆیە چالاکەوانان لە بەغداو پارێزگاکانی تر داوای یارمەتیان کرد لە نەتەوە یەکگرتووەکان و وڵاتانی جیهان و رێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ئەو کەسانەی ئازادیخوازو دادپەروەرن

پەلە بکەن و دەنگ بەرز بکەنەوە بۆ فشارخستنە سەر حکومەتی عێراق چیتر قەسابخانە دروست نەکات و دەست لە کوشتنی خۆپیشاندەران هەڵگرێت.

دەیان و سەدان هەزار تا ئەگاتە ملیۆن لە لاوانی کچ و کوری عێراق، هەر هەموویان بە یەك دەنگی بڵندو بیستراو لە گورەپان و شەقامەکان لە خۆپیشاندانەکان کە بەغدای پایتەخت و زۆربەی شارو شارچکەکانی ناوەراست و خواری عێراقی گرتەوە وتیان نا بۆ گەندەڵی و، نا بۆ گەندەڵکاران و، نا بۆ حزبەکانی تایفەگەری و پشکپشکینە و، بەڵێ بۆ چاکسازی و خزمەتگوزاری باشتر، نا بۆ دەستێوەردانی ئێران.

زیاتر لە سەد رۆژەو راپەرین درێژەی هەیە و، رۆژانە خوێن ئەبەخشێ بۆ ئەوەی سەروەری بگەرێتەوە بۆ عێراق” بۆئەوەی دەستی دەرگی نەمێنێ و، قەناس بەدەستەکان بوەستن و، حکومەتێکی باشتر و دەستپاك دروست بکرێت” وەزیرو پەرلەمانتارە دزەکان دەر بخرێنەوەو، بە زووترین کات هەڵبژاردنی نوێ ئەنجامبدرێت و، تاوانباران و بکوژانی خۆپیشاندەران بدرێنە دادگاو زوربەیان ناسراون.

تا حزبەکانی شیعە لە سەر دەسەڵات بمێننەوە هیچ گۆرانکارییەك لە عێراق روونادات چونکە گەندەڵکاران کاروباری وڵات بەرێوە ئەبەن، گەندەڵی و دزێنی سامانی گشتی بەردەوامە و، سیاسەتی تایفەگەری و پشکپشکێنە بە پشتبەستن بە ئێرانەوە زەمینەیەکی بتەوتر دروست ئەکات و، زیاتر نەشونەما ئەکات و، مافەکانی گەڵ روو لە نشوستی و ویرانکاری ئەکات و خواستی جەماوەر نایەتەدی.
خۆپیشادەران ئەڵێن : بە هیچ شێوەیەك نابێت بەرامبەر بە گەندەڵی و گەندەڵکاران بیدەنگ بین، گەندەڵکاران خۆیان هاویشتووەتە باوەشی بیگانە وبەرژەوەندی عێراقیان بەستووەتەوە بە بەرژەوەندی وڵاتێکی تر کە بە هیچ شێوەیەك نایەوێت عێراق لە کێشەکانی رزگاری بێت و پێشبکەوێت ، وڵاتێك گوێ بە مافەکانی هاونیشتمانیانی عێراق نەدات و، دەستیان کراوە بێت چەندین ملیۆن کەسی عێراقی لە وڵاتی خۆیان ژێر دەستە بن و ، شورشگێرانی ئوکتۆبەر بیدەنگ نابن وداوای یارمەتی لە هەموو ئازادیخوازان و رێکخروەکانی مەدەنی و نیودەوڵەتی ئەکەن.

29/1/2020

پرسیار بە دەم ڕێوە … نەوزاد بەندی

کوا
چیت لێکرد
ئەو دڵا نەی
هێشتا نەکەتوونەتە کار
تا ڕۆژگار بیا نشکێنێ ؟
کوا
چیت لێکرد
ئەو گوڵا نەی
کە هێشتا نەما نڕواندوون
تا ڕۆژگار هەڵیا نوەرێنێ ؟

چیت لێکرد
ئەو سەفەرا نەی
کەوا هێشتا نەما نکردوون ؟
چیت لێکرد
ئەو ئوتێلا نەی
لەسەر دەریان
هێشتا
شەوێ
چاومان تیا یانا نەخەوتوون ؟

کوان ئەو باخ و
شەقاما نەی
مۆری پێڵاوی هیچمانی
هەڵنەگرتووە تا ئێستا ؟
ئەمەوێ
نەمێنینەوە
لە یەک پێستا ..

کوان ئەو ئێوارا نەی

کە تیایانا
ناڕۆینەوە
بۆ ماڵەوە ؟
لەگەڵ خۆرا
ئەڕۆینە
ناو
خەیاڵەوە ..؟

لە کوێدان
ئەو بەیانیا نەی
بالکۆنەیەکی تەماویی
سفرەیەکی
پڕ لە ڕەنگی
بۆ ڕاخستووین ؟
کوا پاپۆڕەکەی
ناو بسفۆڕ ،
پەنجەرەی نەورەسەکانی
کردۆتەوە و..
دەرگای قەیرانەکانیشی
لێ داخستووین ؟

کوا شەوێکی
درەنگ درەنگ
بە دیار دێڕێ جوانییەوە
سەرقاڵی
حونجە کردن بین ؟
هەتاکەی
لە گەرمەی ژیانا
خەریکی
ئاخ هەڵکێشان و
پێشەکی و
قیستی
مردن بین ؟

— نەوزاد بەندی —